

УДК [316. 334 : 324] (477. 52/6 : 477.8

Віхров М. М.

**ВИБОРИ – 2012: ДОНБАСЬКИЙ І ГАЛИЦЬКИЙ
ПРОЕКТИ УКРАЇНИ В ІДЕОЛОГІЇ
ПРОВІДНИХ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ**

Метою даної статті є вивчення питання, чи виявилися «донбаський» і «галицький» проекти України в ідеології провідних партій під час передвиборчих перегонів 2012 р. До таких, відштовхуючись від результатів виборів, ми зараховуємо Партію регіонів, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка», Комуністичну партію України та Всеукраїнське об'єднання «Свобода». Отже, об'єктом дослідження будуть партійні ідеології, а предметом – їхня відповідність (чи невідповідність) до того чи іншого проекту України. Враховуючи особливості української політичної культури та невисоку увагу партій до розробки (і слідування) певних ідеологій, під ідеологією ми будемо розуміти задекларовану програму дій у парламенті та сукупність політико-ідеологічних маркерів, що використовуються партіями в боротьбі за симпатії виборців. Відомості про зміст ідеологій ми будемо отримувати з передвиборчих партійних програм та офіційних заяв партійних лідерів.

Теоретико-методологічну основу даного дослідження становить концепція, згідно з якою домінантні проекти майбутнього України генеруються елітами «полюсних» регіонів – Донбасу і Галичини. Загальне уявлення про змістовні характеристики цих проектів та їхні відмінності було сформульовано І. Кононовим у статті «Донбас та Галичина: причини напруженості в стосунках та пошук історичного компромісу» [1], актуальність якої була продиктована, окрім всього іншого, ще й небезпекою внутрішнього розколу країни під час політичної кризи 2004–2005 рр. Тоді це було спричинене кризою навколо президентських виборів 2004 р. Парламентські вибори 2012 р. виявились також досить драматичними і супроводжувалися масовими (не завжди мирними) заворушеннями, сутичками протестних мас з правоохоронцями та високим градусом емоцій.

Згідно з висновками І. Кононова, «донбаський» і «галицький» проекти мають такі сутнісні риси. Проект Донбасу передбачає формування української нації за принципом співгромадянства, де на перший план виступають політичні та економічні лояльності. Натомість проект Галичини пропонує етнічну основу для формування нації, де слідування етнокультурній моделі корелює з політичною лояльністю. Для проекту Донбасу характерний полікультуралізм, а також україно-російський бікультуралізм, особливо у сфері мови. Галицький проект

передбачає визнання української культурної моделі доміантною з поступовою українізацією (та акцентованою дерусифікацією) України. В економічній сфері проект Донбасу передбачає ставку на індустріальне виробництво у формі великих корпорацій, тоді як «галицький» проект надає пріоритет малому та середньому бізнесу і визнає можливість утисків великого капіталу на їхню користь. Щодо зовнішньої політики, «донбаський» проект передбачає розширення співробітництва передусім з країнами СНД, участь у Єдиному економічному просторі. Натомість «галицький» проект передбачає дистанціювання від цих структур та форсоване просування до Європейського Союзу і НАТО [1, 7–11]. Також слід додати, що в межах цих проектів панують різні версії генеалогії Української держави. Якщо «донбаський» проект орієнтований на сприйняття України спадкоємицею УРСР і Російської імперії, то «галицький» проект позначений «антиімперіалістичним» пафосом і подає історію держави як постійну боротьбу самобутньої нації за політичне усамостійнення. Далі ми будемо розглядати ці сутнісні риси як критерії відповідності партійної ідеології до того чи іншого проекту.

Щодо поглядів на формування нації, виразним представником «донбаської» версії є Партія регіонів. Щоправда, її передвиборча програма прямо не торкається цього питання, але політична практика цієї партії виявляє її орієнтацію на україно-російський бікультуралізм. В практичній площині це виявилось, наприклад, у поданні законопроекту Ківалова-Колесніченка, завдяки якому було створено можливість для надання російській мові статусу регіональної. Щодо генеалогії української нації, ідеологію Партії регіонів наочно характеризує висловлювання нардепа В. Колесніченка, згідно з яким Україна була створена 20 років тому і не є результатом національно-визвольної боротьби [2].

Програма КПУ¹ також не дає прямої відповіді на питання про основу формування нації, натомість декларує «пролетарський інтернаціоналізм» і надання російській мові статусу державної як мету. Також декларується намір посилити боротьбу з глорифікацією підсобників нацизму. Де-факто це означає спротив перегляду ролі ОУН та УПА в історії. Що ж до історії власне України, то сучасна державність подається як результат злочинної змови руйнівників СРСР, а українці є відламком «радянського народу» [3]. Ця позиція КПУ була і залишається незмінною.

Щодо галицького проекту, його найяскравішим виразником на сьогодні є «Свобода», передвиборча програма якої передбачає формування етнонації, та культурну модель, основу на українізації (з акцентом на дерусифікацію) всього культурного простору країни. Заходи з дерусифікації в програмі «Свободи» виписані досить відверто і

---

¹ Тексти передвиборчих програм ПР, КПУ, ВО «Батьківщина», «УДАР» та ВО «Свобода» взято з сайту ЦВК України – Режим доступу – <http://www.cvk.gov.ua/>

ретельно та підтверджуються офіційними заявами партійців. Українська держава в ідеології «Свободи» є результатом довготривалої боротьби нації за політичну незалежність, а вояки ОУН–УПА є одними з таких борців.

Щодо програм «Батьківщини» та «УДАРу», в них використовуються формулювання «політична» та «громадянська» нація відповідно. Однак, обидві партії дотримуються думки, що єдиною державною мовою має бути українська. Щоправда, прямим текстом про це написано лише у програмі «Батьківщини», але ще до початку передвиборчих перегонів Віталій Кличко заявив, що єдиною державною мовою має бути українська [4]. Також в програмі «УДАРу» міститься декларація про підтримку «українського культурного продукту» та «національного» книгодруку, кіно та музики, але тлумачити це як заходи з українізації чи протекцію саме україномовному (та українському в етнічному сенсі) продукту немає достатніх підстав. Також обидві партії уникають висвітлення власної позиції щодо історії України.

У царині економіки політичні програми демонструють таку картину. Офіційна позиція Партії регіонів, викладена у передвиборчій програмі, є досить ухильною. На рівні декларацій не надається переваги ані дрібному бізнесу, ані крупним промисловим корпораціям. Враховуючи те, що де-факто партія є виразником інтересів великих фінансово-промислових груп, це неявно свідчить і про її ідеологічні орієнтації, відвертому висловлюванню яких перешкоджає статус партії влади, покликаний задовольняти інтереси всіх.

Більш відверті і радикальні формулювання містить програма КПУ. Так, партія орієнтована на «демонтаж капіталізму». В той же час вся передвиборча кампанія КПУ позначена антиолігархічною риторикою. Також КПУ декларує курс на відродження індустріального потенціалу країни шляхом одержавлення стратегічно важливих галузей виробництва, якими вважаються машинобудування, паливно-енергетичний комплекс, металургія та інші. Отже, очевидною є ставка на індустріальні форми виробництва.

Щодо економічного аспекту «галицького» проекту, «Батьківщина», «УДАР» і «Свобода» демонструють практично повну однаковість, декларуючи пріоритетність підтримки дрібного та середнього бізнесу. Програми «Батьківщини» та «Свободи» також роблять акцент на антиолігархічних та антимонополістських заходах. З точки зору на економічну систему всі три партії цілком вписуються у прийняту нами класифікацію як «галицьку».

І, нарешті, за критерієм зовнішньополітичних орієнтацій досліджувані партії розподілилися так. У передвиборчій програмі Партії регіонів задекларовано курс на збереження позаблокового статусу країни, здобуття асоційованого членства у ЄС, «посилення» економічної співпраці з країнами СНД та «стратегічне партнерство» з Росією, США і Китаєм, а також «відкриття ринків» країн «Великої двадцятки» та країн,

що розвиваються. Попри досить ухильні формулювання, владна команда ПР продемонструвала цілком визначений проросійський зовнішньополітичний курс, що реалізувався у підписанні так званих «Харківських угод». Натомість стосунки із Заходом були відчутно зіпсовані (бойкотування західними лідерами Ялтинського саміту і т. д.). Це дає достатньо підстав, аби вважати ідеологічну лінію ПР такою, що відповідає «донбаському» проекту. Набагато радикальнішою в цьому сенсі є позиція КПУ, програма якої містить такі пункти, як припинення співробітництва з МВФ, перегляд угод в рамках СОТ, вступ до Митного союзу, СЕП та Євразійського економічного простору.

Щодо «галицького» погляду на зовнішню політику, він різною мірою проявляється в ідеології «Батьківщини», «УДАРу» та «Свободи». Так, у програмі «Батьківщини» задекларовано налагодження стосунків з ЄС, підписання Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі, а також досягнення безвізового режиму. Щодо РФ, то з нею обіцяють лише «досягти партнерства». У програмі «УДАРу» зовнішньополітичним питанням присвячена лише одна фраза про «приєднання до європейської спільноти». Щодо передвиборчої програми «Свободи», в ній задекларовано лише скасування «Харківських угод». Щоправда, у розширеній версії партійної програми йдеться про вихід з СНД, розрив стосунків з СЕП та Євразійським економічним простором, а також про розвиток балто-чорноморського співробітництва, ГУАМ і вступ до НАТО.

Отже, найповніше риси «донбаського» проекту виявилися в ідеології Партії регіонів та КПУ, причому остання проявила досить радикальну позицію за основними показниками (культурна модель, погляди на економіку та зовнішню політику). Щодо «галицького» проекту, найрадикальнішим його виразником виявилася «Свобода». «Пом'якшена» версія «галицького» проекту міститься в ідеології «Батьківщини», передусім завдяки акцентованому блоку соціально-економічних питань і ухильним формулюванням стосовно дражливих культурних і зовнішньополітичних питань.

У випадку «УДАРу» можна говорити про обережну спробу дистанціювання від обох проектів. Фактично, ідеологічна приналежність партії В. Кличка до «галицьких» проявляється лише у запереченні офіційної двомовності та декларативній підтримці дрібного й середнього бізнесу, тоді як питання нації, історії та зовнішньої політики практично не висвітлені ані в програмних положеннях, ані в офіційних заявах.

Така політико-ідеологічна палітра корелює і з географією електоральної поведінки. Так, Партія регіонів користувалася підтримкою передусім на Сході та Півдні країни (а також Закарпаття), здобувши найвищий рейтинг у Донбасі. Друге місце в рейтингу симпатій виборців Сходу та Півдня посіла КПУ. Натомість Захід та Північ країни надали перевагу «Батьківщині», а лідером у Львівській області виявилася «Свобода». Щодо «УДАРу», цій партії не вдалося стати лідером в

жодній області, але географія її підтримки приблизно збігається з ареалом впливу «Батьківщини» й «Свободи».

Очевидно, що провідні суб'єкти політичного процесу в Україні продовжують використовувати той чи інших регіональний проект мабутнього країни як ідеологію. Відмінність лише в ступені виявлення рис цих проектів у передвиборчих кампаніях партій (програмах, агітації, висловлюваннях). Якщо припустити, що «УДАР» є прикладом спроби зайняти «середню позицію», то її навряд чи можна охарактеризувати як вдалу. Отже, ідеологічний простір України продовжує структуруватися протистоянням між полюсними регіонами – Донбасом і Галичиною. Це протистояння має виразну тенденцію до відтворення. Наприклад, мапа електоральних вподобань на президентських виборах 2010 р. цілковито збігається з мапою цього річних парламентських виборів: ті області, що цього року надали переваги «галицьким» політичним силам (а також Закарпаття), у 2010-му віддали більшість голосів Ю. Тимошенко, а В. Януковича підтримали області, що цього року віддали голоси ПР та КПУ.

Щодо політичних наслідків такого становища, давати докладні прогнози поки що передчасно і навряд чи можливо взагалі. Але з огляду на розподіл сил в майбутньому парламенті, політичне життя країни не обіцяє бути стабільним, позаяк ані «галицькі», ані «донбаські» сили не мають переконливої переваги у Верховній Раді. Зважаючи на події 2004–2005 рр., підстав для оптимізму нема. Співіснування в Україні двох протилежних проектів, жоден з яких не має переконливої політичної переваги над іншим, є джерелом конфліктності і внутрішньої нестабільності держави й суспільства, а не взірцем «єдності у багатоманітності».

Список використаної літератури

1. Кононов І. Ф. Донбас та Галичина: причини напруженості в стосунках та пошук історичного компромісу / Стосунки Сходу та Заходу України: минуле, сьогодення та майбутнє: Матеріали Всеукраїнської конференції, Луганськ, 25–26 травня 2006 р. / Наук. ред. І. Ф. Кононов. – Луганськ : Знання, 2006. – 368 с. **2. Вадим Колесниченко:** «В Украине разорвана вертикаль русского языка» // Сетевой центр русского зарубежья – Режим доступа – <http://www.russkie.org/index.php?module=fullitem&id=25866> **3. Петр Симоненко:** Развал СССР стал трагедией для советского народа // Компартия Украины – Режим доступа – <http://www.kpu.ua/petr-simonenko-razval-sssr-stal-tragediej-dlya-sovetskogo-naroda/> **4. Віталій Кличко:** Опозиція повинна виробити спільний план захисту української мови – Партія УДАР – Режим доступу – <http://klichko.org/ua/news/news/vitaliy-klichko-opozitsiya-povinna-virobiti-spilniy-plan-zahistu-ukrayinskoyi-movi>

Віхров М. М. Вибори – 2012: Донбаський і галицький проекти України в ідеології провідних суб'єктів виборчого процесу

Стаття присвячена дослідженню ідеології провідних політичних партій України під час парламентських виборів 2012 р. Предметом дослідження є елементи «галицького» та «донбаського» проектів України в ідеології цих партій. Дослідження ґрунтується на вивченні партійних програм та офіційних заяв політичних лідерів. Його мета – аналіз та систематизація ідеологічних позицій, що домінують в Україні. В ході дослідження було виявлено тенденцію до відтворення ідеологічної дихотомії. Ця ідеологічна дихотомія також має стійке територіальне виявлення. Ідеологічна відмінність пролягає між південним сходом та північним заходом країни. Сьогодні це розділення має тенденцію до загострення.

Ключові слова: ідеологія, суспільний проект, суб'єкти виборчого процесу, партійна програма.

Вихров М. Н. Выборы – 2012: Донбасский и галицкий проекты Украины в идеологии основных субъектов избирательного процесса

Статья посвящена исследованию идеологии основных политических партий Украины во время парламентских выборов 2012 г. Предметом данного исследования являются элементы «галицкого» и «донбасского» проектов Украины в идеологии этих партий. Исследование основано на изучении партийных программ и официальных заявлений политических лидеров. Целью исследования – анализ и систематизация идеологических позиций, которые доминируют в Украине. В ходе исследования была выявлена тенденция к воспроизведению идеологической дихотомии. Эта идеологическая дихотомия имеет также устойчивое территориальное проявление. Идеологическое разделение пролегает между юго-востоком и северо-западом страны. Сегодня это разделение имеет тенденцию к обострению.

Ключевые слова: идеология, общественный проект, субъекты избирательного процесса, партийная программа.

Vikhrov M. M. Elections – 2012: Ukrainian Projects of Donbass and Galychyna in the Ideology of the Main Subjects of Election Process

This article deals with the investigation of ideology of the main Ukrainian political parties during the election campaign of 2012. The subject of this investigation is the elements of the projects of Donbass and Galychyna in the ideology of these parties. The investigation is based upon the analysis of the programs of those parties and the official declarations of political leaders. The goal of this investigation is the analysis and systematization of ideological positions which dominate in Ukraine. During the investigation there was found a tendency towards reproduction of ideological dichotomy. This ideological dichotomy also has the territorial manifestation. Ideological

dichotomy lies between the south-eastern and north-western parts of the country. Nowadays this distinction has a tendency of exacerbation.

Key words: ideology, social project, subjects of electoral process.

Стаття надійшла до редакції 25. 12. 2012 р.

Прийнято до друку 29. 03. 2013 р.

протоколом № 6.

Рецензент – к. соц. н., доцент

Хобта С. В.

УДК 316.345.3

Князева Е. В.

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ПРИЧИНЫ НЕДОВЕРИЯ К ОПРОСАМ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ В ПРЕДВЫБОРНЫЙ ПЕРИОД

Выборы, как и все институты демократии, по мере развития общества, трансформируются, чему мы являемся свидетелями на протяжении уже более 20 лет. Если в первые несколько лет после ликвидации СССР выборы вызывали неподдельный интерес и энтузиазм у населения, то постепенно выборы превратились в политическую рутину – для населения и национальную украинскую забаву – для политиков. Прошедшие в 2012 году парламентские выборы осуществлялись в большей степени по «плебисцитарной» модели (в противоположность «конкурентной» модели). Речь идет вот о чем. Так называемый «активный» избиратель (т. е. тот, кто принимает участие в выборах и голосует) воспринимает выборы как своего рода ритуал легитимации власти. Об этом свидетельствует слабый интерес граждан к политике и снижение реальной явки на выборы (как известно, явка на последних парламентских выборах была минимальной за всю историю выборов в Украине с момента провозглашения независимости). Заметим, что плебисцитарная модель электорального голосования чрезвычайно выгодна партии власти, особенно если речь идет о региональных или парламентских выборах. В ходе последних парламентских выборов Партия регионов апеллировала к этой модели, в меньшей степени предъявляя обществу проект развития, меньше раздавала обещания и больше демонстрировала успешность своей работы и игнорировала оппонентов. С кем реально полемизировала власть на прошедших выборах?

Однако, сегодня, вряд ли найдется человек, который сказал бы, что нам надо вернуться к той ситуации, которая была 25–30 лет назад.